

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 60.

Måndagen den 29 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs herr *Svenssons* i Nyköping vid närmast föregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa spørsmål; och blef ifrågasvarande anhållan af kammaren bifallen.

§ 3.

Vidare föredrogs hvar för sig bevillningsutskottets betänkande, nr 41, angående beräkning af bevillningarna för år 1912; och

lagutskottets memorial, nr 55, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande, nr 50, i anledning af väckt motion med förslag till ändrad lydelse af 18 kap. 13 § strafflagen.

Kammaren biföll hvad utskotten i nämnda betänkande och memorial hemställt.

§ 4.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från lagutskottet:

nr 227, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående biografföreställningar;

nr 228, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ideella föreningar, lag om ekonomiska föreningar samt lag om ändrad lydelse af 8 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom, dels ock i anledning därpå väckta motioner; och

Andra kammarens protokoll 1911. Nr 60.

nr 238, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om järnvägsaktiebolag och till lag om vissa aktiebolag, som drifva lånerörelse, dels ock en i anledning af propositionen väckt motion;

från sammansatta lag- och jordbruksutskottet:

nr 229, i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 70 med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom äfvensom om ändringar i och tillägg till 4 kap. samma lag m. m. samt nr 68, med förslag om ändring i och tillägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, dels ock en i anledning af sistnämnda proposition väckt motion; samt

från sammansatta stats- och bankoutskottet nr 2:

nr 230, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial, nr 112, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående öfverföring af medel till reservationsanslaget till flottans öfningar; och

bankoutskottets memorial, nr 46, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del af utskottets utlåtande, nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 5 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst-innehafvares rätt till pension.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,16 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 29 maj. Kl. $\frac{1}{2}$ 8 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från jordbruksutskottet:

nr 103, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa delar af förra löjtnantsbostället Brink nr 1 i Södermanlands län;

nr 104, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa delar af förra sergeantsbostället Erska nr 3 Östergården och nr 4 Bergsgården i Älfsborgs län;

nr 105, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra kvartermästarbostället Häggestad nr 2 Norrgård i Östergötlands län;

nr 106, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra sergeantsbostället Malmberga nr 1 jämte Lilla Eskedalen nr 2, ett torp, i Södermanlands län;

nr 107, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två områden från förra häradshöfdingsbostället Välluf nr 1 i Malmöhus län;

nr 109, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från förra regementskvartermästarbostället Köpinge nr 23, 36 och 40 i Kristianstads län;

nr 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till landtbruksakademien af visst område å kungl. Djurgården;

nr 111, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra predikantsbostället Tolånga nr 1 och 6 i Malmöhus län;

nr 126, angående utfärdande af vissa bestämmelser i fråga om försäljning af torp och lägenheter från kronodomäner;

nr 168, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Tomarp nr 1 i Kristianstads län;

nr 169, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående antagande af ett utaf lokomotivförelaren A. A. Wahlberg i Luleå erbjudet ackord;

nr 170, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtande å staden Falkenberg af Falkenbergs tullbro;

nr 171, angående rätt för öfverassistenten vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet Pehr Bolin att räkna tjänstear i och för ålderstillägg från och med den 1 januari 1907;

nr 172, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra majorsbostället Roxtorp nr 1 i Östergötlands län;

nr 173, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre till förra fanjunkarbostället Öfra Ryr nr 1 i Göteborgs och Bohus län hörande lägenheter;

nr 174, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra kompanichefsbostället Klefva nr 1 med Klefmyr eller Hertseröd nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 175, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre lägenheter från förra fanjunkarbostället Tostarp nr 1 i Kristianstads län;

nr 176, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af den under Starby kungsladugård i Östergötlands län hörande utjorden Djurängen nr 1 eller Herrängen;

nr 177, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ägotbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag;

nr 178, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstelöjtnantsbostället Kungs Norrby kungsgård i Östergötlands län;

nr 179, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående disposition af förra majorsbostället Hammar nr 1 i Värmlands län jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 180, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 46 § i förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894;

från statsutskottet:

nr 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet; och

nr 7, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

från bankouts-kottet:

nr 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 231, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt arbetarna vid mynttillverkningen P. A. Andersson, O. H:son Olofsson, R. V. Sahlén och C. A. Staffund;

nr 232, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt stationsinspektoren Lars Fredrik Reinhold Schmidts änka;

nr 233, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt stationskarlen Carl August Malmqvist;

nr 234, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt förra poststationsföreståndaren Aurora Mathilda Magdalena Wallberg; och

nr 235, angående åtgärder för anskaffande af ny tomt för riksbanksbyggnad i Kristianstad m. m.; samt

från Riksdagens kansli:

nr 205, angående åvägabringande af utredning rörande åtgärder mot faran af kronisk arsenikförgiftning; och

nr 206, i fråga om med sjukvård sysselsatta kvinnors arbetsförhållanden;

Vidare anmäldes och godkändes bankoutsjottets förslag till Riksdagens skrivelser:

dels till Konungen:

nr 237, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bankrörelse och till lag om ändrad lydelse af 10 § i lagen den 5 juni 1909 angående emissionsbanker, dels ock i ämnet väckta motioner;

dels till fullmäktige i riksbanken:

nr 236, angående åtgärder för anskaffande af ny tomt för riksbanksbyggnad i Kristianstad m. m.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial, nr 113, angående statsregleringen för år 1912.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 7,38 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 30 maj.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades det vid kammarens sammanträde den 24 innevarande maj förda protokoll.

§ 2.

Svar å interpellation.

Härefter lämnades på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med kammarens begifvande har herr Svensson i Nyköping framställt följande interpellation: »Har herr statsrådet fäst sin uppmärksamhet vid det förhållandet, att landshöfding L. Reuterskiöld i Södermanlands län tillämpar sin administrativa befogenhet i fråga om församlingsrätten på ett sätt, som helt och hållet för stora delar af befolkningen upphäver den af ålder som *gifven* ansedda rättigheten att fritt sammankomma till rådplägning i lofliga syften, och, om så är, ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder till förhindrande af sådant förfarande i Södermanlands län och eventuellt annorstädes i landet?»

Interpellationen afser ett speciellt fall, i hvilket interpellanten ansett en landshöfding hafva förfarit olagligt. Då interpellationen framställdes så nära riksdagens afslutning — den har kommit mig till handa först i dag på förmiddagen — har det uppenbarligen icke för mig varit möjligt att, såsom eljest i dylika fall är vanligt, infordra yttrande från vederbörande. Af samma anledning är det mig ej heller möjligt att afgöra, om interpellantens framställning af sakförhållandena är riktig, eller om landshöfdingen, såsom interpellanten anser, öfverskridit sin befogenhet. Under sådana förhållanden har jag därför ej annat svar att gifva på interpellantens framställning, än att jag ber att få erinra därom, att, därest någon genom det annärkta förfarandet blifvit kränkt i sin rätt, han naturligtvis kan i laga ordning påyrka rättelse.

Vidare anförde

Herr Svensson i Nyköping: Herr talman, mina herrar! Jag ber naturligtvis att få tacka för att civilministern behagat ändå ge något svar på den fråga, som jag med kammarens tillstånd har besvaret honom med. Så synnerligen upplysande var ju dock icke svaret. Efter hvad jag kunde fatta, innebar det i sak en hänvisning till att, därest någon ansåg sig kränkt, han hade att gå till justitieombuds-

mannen den vanliga vägen. Ja, man har ju nog den vägen, men jag kan likväl icke underlåta att beklaga, att civilministern i ett sådant fall som detta icke anser sig kunna vara berättigad att gifva denne landshöfding och andra landshöfdingar, som till äfventyrs förfara på ett liknande sätt, en anmaning. Jag beklagar detta så mycket mera, som herr civilministern i vissa fall ansett sig vara befogad att gifva vissa generella förhållningsorder till landshöfdingarna. Jag erinrar mig i det afseendet särskildt ett fall, då herr civilministern gaf order om, huru arbetsvilliga, som väntades komma att anmäla sig vid fabriker, skulle på alla sätt skyddas och omhuldas. Det cirkulär, hvori denna anmaning gafs, afslutades med följande ord: »Jag vill på samma gång meddela, att det är regeringens önskan, att allt göres för att upprätthålla medborgarnes frihet till arbete.»

Svar å interpellation.

(Forts.)

Jag tror, att om herr civilministern intresserade sig för nu ifrågasvarande sak, skulle han kunna gifva vederbörande en anmaning af ungefär följande lydelse: Det är regeringens önskan, att medborgarnes yttrande- och församlingsfrihet uppehålls. — Jag kan icke neka till, att det ser ut, som om en dylik anmodan vore på sin plats. Fast det är visserligen sant, att det är en skillnad i detta fall och i det nyss anförda fallet — i det senare var det ju någonting för herr civilministerns kretsar så dyrbart som strejkbrytare det gällde att skydda, i detta fall är det icke annat än fattiga landtarnas församlingsrätt.

Jag vill ändock, eftersom jag har ordet, med några ord beröra själfva saken, ty jag tror, att den är af den stora betydelse, att det kan vara på sin plats att säga någonting därom här. Jag har sett i tidningspressen — den del af tidningspressen, som försvarar förbudet mot mötens hållande på landsvägarna — att man helt och hållet motiverar dessa förbuds berättigande därmed, att det sker i »ordningens» intresse; det är »ordningen», som genom dessa möten äfventyras, och det är »ordningen», som framför allt måste upprätthållas. Men härtill ber jag få framhålla, att det speciellt med afseende på Södermanlands län synes ganska märkvärdigt, att man först under fjolåret och först nu kommit underfund med att »ordningen» är i fara genom dessa landsvägsmöten. Det har nämligen förut i Södermanlands län hållits, det vågar jag säga, tusentals möten på landsvägen. Förhållandena där äro nämligen sådana, att när någon vill komma till tals med landtarn och tala om arbetsförhållandena, så finnes det helt enkelt icke någon annan plats att gå till. Det finnes, som jag framhållit i interpellationens motivering, ofta icke någon möjlighet att erhålla en enskild plats till dessa mötens hållande, utan skola de hållas, måste det bli på landsvägen. Det har således hållits tusentals sådana möten, utan att vid något enda ordningen eller vägfriden på minsta sätt blifvit störd. Det är då en händelse, som ser ut som en tanke, att man först nu kommit underfund med, att ordningen möjligen skulle äfventyras. Först sedan *Sörmländska Landtmännens Arbetsgifvareförening* gjort framställning till Konungens befallningshafvande om att föreningen icke ansåg dessa möten vara tillåtna, först då kom man underfund med, att »ordningen» var i fara och att det gällde att till hvad pris som helst förhindra dessa möten.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Det måste väl ändå erkännas — och jag hoppas, att civilministern, när han fått tid att sätta sig in i saken, skall erkänna detsamma — att det ligger något betänkligt i de förhållanden, som nu råda. Landshöfdingen i Södermanlands län har helt enkelt gifvit fjärdingsmännen och länsmännen fullmakt in blanco att öfvervaka församlingsfriheten ute i länet. Han har skrivit ett cirkulär, däri han säger, att, därest man får vetskap om, att ett möte är planerat af beskaffenhet, att det bör förbjudas, så skall man underrätta därom, och förbudet kommer per omgående. Länsstyrelsen har icke förbehållit sig minsta präfningsrätt, och den kan naturligtvis icke pröfva de särskilda förhållandena, då den väl oftast t. ex. genom telefon från en fjärdingsman eller länsman får en dylik underrättelse, hvarefter länsstyrelsen per telegram tillsänder vederbörande fullmakt att förhindra mötet. Detta är betänkligt i och för sig själfvt. Men än mera betänkligt blir det, om man besinnar, att länsmännen och fjärdingsmännen i allmänhet äro *Allmänna Valmansförbundets ombud och inspiskare*. I deras händer har sålunda det fattiga folkets församlingsrätt helt och hållet blifvit lagd!

Det är beklagligt, att civilministern icke haft tid att säga ett ord om detta, utan nu kommer att stå inför allt landet såsom den högste beskyddaren af ett dylikt system. Det är att beklaga icke så mycket ur det partis synpunkt, som jag representerar — ty, det vägar jag försäkra, att vi trots alla länsstyrelsens försök nog komma att nå dessa arbetare — men det är att beklaga ur den synpunkten, att befolkningen gifvetvis, när de se dessa förhållanden, mister respekten och aktningen för myndigheterna och förlorar tron på opartiskheten och ovälden hos dessa. Jag tror, att dessa förhållanden i mycket hög grad kunna betecknas som samhällsupplösande, och jag tror därför, att det varit och vore klokt af herr civilministern att taga dessa förhållanden i beaktande och verkligen se till, att yttrande- och församlingsrätten äfven för dessa delar af befolkningen upprätthålles och icke helt och hållet lägges i händerna på underordnade tjänstemän, fjärdingsmän och länsmän, ty utaf dessa kan man ju icke egentligen i stort sedt fordra opartiskhet och oväld, äfven om en och annan skulle vara lagd åt det hållet, när deras öfverordnade icke visa dylikt nit och dylikt intresse.

Herr Branting: Till det, som nu yttrats af interpellanten, skall jag för min del endast be att få lägga ett konstaterande däraf, att herr civilministern icke hade ett enda ord till erkännande af eller till skydd för församlingsrätten för de här ifrågavarande delarna af vårt folk, samt likaledes ett konstaterande af att han icke med ett enda ord gaf sin anslutning till det uttalandet, som kraftigt nog är gjordt af Riksdagens båda kamrar, om den varsamhet, som bort iakttagas af myndigheterna i fråga om här förevarande förhållanden. När båda kamrarna gjort sådana uttalanden, som de i den frågan gjort, när vidare Första kammaren afslog förslaget att inskrifva i grundlagen ett skydd för församlingsrätten endast under betydande af, att denna rätt var så själfklar, att den icke behöfde stå där, och när Andra kamma-

ren i samma fråga uttryckligen beslöt, att den föreslagna bestämmelsen skulle införas i grundlagen, hade man måhända kunnat vänta ett enda erkännandets ord i den riktningen af regeringens representant vid detta tillfälle. Ett sådant erkännande har uteblifvit, hvilket för öfrigt är ganska begripligt med hänsyn till den tendens, regeringen för närvarande har. Men det bör fastslås, att det uteblifvit, och att regeringen alltså nonchalerat församlingsrättens värnande för stora delar af vårt folk.

Herr civilministerns svar innebär för öfrigt en värdefull upplysning om den högst konstbesynnerliga post- och telefonförbindelse, som måtte förefinnas mellan Stockholm och Nyköping. Det är visserligen sant, att interpellationen framkommit till Riksdagen i dess sista timme, men det beror därpå att de händelser, som gifvit upphof till densamma, ligga blott några få dagar tillbaka i tiden. Dock vill jag erinra om, att interpellationen skriftligen framlades på kammarens bord i lördags, och att det icke är längre afstånd till Nyköping än att man förvisso med god vilja kunnat inhämta, huruvida fakta vore riktiga eller ej.

Jag har med detta endast velat ytterligare framhålla regeringens likgiltighet för en del medborgares rättigheter, uttryckt bland annat i det svar, som vi nyss hört uppläsas.

Häruti instämde herrar *Lindqvist*, *Tengdahl* och *Larsson* i Västerås.

Herr Räf: Herr talman! Jag tror, att den här saken är af ganska allvarlig natur. Vore det så, att de olika partierna finge använda landsvägarna för de folkmöten, som komma att hållas under året, tror jag, att dessa vägar i så hög grad blefve upptagna, att det vore ganska vanskligt för dem, som behöfde landsvägarna för andra ändamål än för möten. Det är nog icke så, att det blott blefve politiska möten, som komme att taga landsvägarna i anspråk, ty det finnes åtskilliga drag hos vårt folk, som göra, att man vill för äfven andra ändamål taga landsvägarna i anspråk. Då man säger, att ordningen icke blir störd genom landsvägsmötena, vill jag framhålla, att det icke precis är den erfarenhet, som vi gjort, hvilka bo i närheten af dessa vägar, och jag kan icke tänka mig, att det i Nyköpingstrakten finnes sådana landsvägar, att trafiken icke skulle störas, ifall man finge ställa till hvilka folkmöten som helst.

Dessutom ha vi sett på senaste tiden, att det icke blott är landsvägarna utan äfven mindre bygdevägar, som man vill taga i anspråk för dessa möten. Man har ju till och med upptagit i närheten af kyrkorna belägna platser under pågående gudstjänst.

Jag tror, att det är godt, om landsvägarna få vara till för sitt afsedda ändamål och kyrkogårdarna för hvad de äro afsedda till — oafsedt hvilka partier, som för tillfället vilja taga dem i besittning.

Herr Christierson: Herr talman! Man får vara herr civilministern tacksam för att han besvarat interpellationen, särskildt som man ju trodde, att han behagat vända kammaren ryggen — härom

Scar å interpellation. kvillen, då en annan liten fråga behandlades, var han icke närvarande. Det är därför dubbel glädje att nu se herr civilministern på regeringsbänken.
(Forts.)

Hvad svaret beträffar, kan jag instämma med de två talare, som yttrade sig omedelbart efter herr civilministern, då de sade, att det var ett magert svar — ja, det var egentligen icke något svar alls. Och jag vill begagna tillfället säga, att det är beklagligt, att icke herr civilministern varit litet mera temperamentsfull just i denna sak. I referatet af ett anförande, som statsministern hållit, ha vi sett, huru som han förfasade sig öfver att det är så mycket, som drages in till partierna, och att det är så litet, som får hållas *öfver* partierna. Det hade varit ett faktiskt vittnesbörd om uppriktigheten af dessa ord, ifall man från regeringsbänken fått böra, att man intresserade sig för att under valrörelsen visa åtminstone ett sken af opartiskhet. Jag vill erinra om att man i Tyskland har ganska stränga polisförordningar, som begränsa församlingsrätten, men att denna förordning under valrörelsen — jag tror fyra veckor före valen eller något sådant — i viss mån suspenderas, så att man ser genom fingrarna med den. Här vill det synas, som om man under valrörelsen skulle ytterligare skärpa åtgärderna. Detta är beklagligt, särskildt nu vid den valstrid, som förestår, där man för första gången skall begagna den allmänna rösträtten. Det är bedröfligt, om till de streck, som göra denna allmänna rösträtt begränsad, äfven skulle komma ett dylikt streck, som nu närmast blifvit framfördt af landshöfdingen i Södermanlands län, och jag tror, att det möjligen kunde finnas herrar, som ville följa i hans fotspår. Det är icke sagdt, att alla landshöfdingar äro så upphöjda, att de anse, att äfven om valmännen företråda en för regeringen obehaglig åskådning, så böra de ha rättighet att samlas.

Jag tror, att det ute i landet skall göra ett smärtsamt intryck att finna, att civilministern icke har fört fram den ordningssynpunkten, att valmännen skola ha den samtliga medborgare medgifna rättigheten att samlas. Hvarför de böra ha rätt att samlas på vägarna, när vägfriden därigenom icke störes, det är ju därför, att de icke hafva möjlighet att samlas på annat håll. Visserligen har en talare på Smålandsbänken sagt, att vägarna böra vara till för trafikens skull, men tyvärr är det så, att ett parti, det socialdemokratiska, har mycket svårt att för sina möten få tak öfver hufvudet. I det fallet kan dragas upp en viss analogi med en personlighet, som finnes omnämnd i Nya testamentet och som icke bör vara herr Käf obekant.

Jag tror därför icke, att man bör taga munnen så full och säga, att det nog finns plats och att vägarna icke behöfva användas. De *måste* användas, därför att det icke finnes någon annan samlingsplats. Att man då ibland skulle störa kyrkofriden genom dylika möten, det tror jag icke är sant. Om kyrkofriden störes, så är det genom dem, som tränga sig in i kyrkorna för att där hålla politiska möten. Ty jag vill konstatera, att sådant skett med de högre kyrkliga myndigheternas begifvande. Detta anser jag vara en kränkning af kyrkofriden, men icke om det hålles ett och annat politiskt valmöte *i närheten* af kyrkan.

Ja, här är ju intet annat att göra än att uttala ett beklagande. Men jag tror icke, att herr civilministern med sitt svar har så att säga gifvit den rätta färgen åt herr statsministerns uttalande, att man borde hålla så mycket som möjligt utanför och öfver partierna. *Scar à interpollation.* (Forts.)

§ 3.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 112, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående öfverföring af medel till reservationsanslaget till flottans öfning.

§ 4.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial, nr 113, angående statsregleringen för år 1912; och biföll kammaren därvid hvad utskottet i detta memorial hemställt.

§ 5.

Efter föredragning af bankoutskottets memorial, nr 46, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del af utskottets utlåtande, nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 5 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjätte hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

nr 218, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven;

nr 219, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning af statsbana från Älfsby till Piteå samt en i ämnet väckt motion;

nr 220, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande af ett statens kraftverk vid Älfkarleby;

nr 221, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande af farled mellan Storvindeln och Nedre Gautsträsk;

nr 222, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning af statsbana från Veittjärvi till Karungi samt från Karungi till Matarengi; och

nr 223, angående de i 63 § regeringsformen föreskrifna kreditivsummor;

från lagutskottet:

nr 248, i anledning af väckt motion med förslag till ändrad lydelse af 18 kap. 13 § strafflagen; samt

från jordbruksutskottet:

nr 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 198, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga om skjutsväsendet;

nr 209, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 210, angående rätt för ägare till kronolotshemman att verkställa afsöndring från hemmanet;

nr 211, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte af kronohemmanen Mjölmarbo och Snickarbo med tillydenheter i Kopparbergs län mot viss Klosters aktiebolag tillhörig mark m. m.;

nr 212, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra sergeantsbostället Stålsbyn nr 1 i Värmlands län;

nr 213, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra kornettsbostället Oppeby nr 1 med Ellmoratorp i Södermanlands län;

nr 214, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af den kronan såsom ägare af förra öfverstebostället Öresten i Älfsborgs län tillkommande vattenrätt i Slottsån m. m.;

nr 215, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från förra mönsterskrifvarbostället Djurstorp nr 1 och 3 jämte Djurstorp nr 4, en utjord, i Kalmar län;

nr 216, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverförande till domänfonden af köpeskillingarna för vissa försålda kronoegendomar;

nr 217, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godtgörelse till arrendatorn af kronolägenheten Nykvarn nr 1, en vattenmjölkvarn, i Uppsala län för minskning i inkomst af kvarnrörelsen;

nr 224, angående driftkostnaderna för statens produktiva fonder i hvad angår jordbruksärendena; och

nr 225, angående regleringen af utgifterna för kapitalökning i hvad angår jordbruksärendena.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial, nr 114, angående den nya riksstaten; samt

bankoutskottets memorial:

nr 47, med förslag till återstående stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, och

nr 48, angående öfverlämnande till Kungl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,14 e. m.

In fidem
Per Crowwall.

Onsdagen den 31 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för kammarens sammanträde den 25 innevarande månad.

§ 2.

Efter föredragning af statsutskottets memorial, nr 114, angående den nya riksstaten, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Vidare föredrogos hvart för sig bankoutskottets memorial:
nr 47, med förslag till återstående stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, och
nr 48, angående öfverlämnande till Kungl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa memorial hemställt.

§ 4.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet;

nr 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 240, i anledning af Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen och dels i särskild proposition gjorda framställningar om tillförande af medel till fonden för rederinäringens understödjande;

nr 241, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af förslag till aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk;

nr 242, i anledning af Riksdagens år 1910 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1909;

nr 243, i anledning af dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till låneunderstöd för enskilda järnvägar, dels Kungl. Maj:ts proposition angående bildande af en fond för att underlätta åstadkommande af bibanor inom vissa delar af riket samt en i ämnet väckt motion;

nr 244, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående sådana utgifter för kapitalökning, som afse statens affärsverksamhet;

nr 249, angående statsregleringen för år 1912 och sättet för anvisande af vissa anslagsbelopp;

nr 250, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående täckande af öfverbetalning å reservationsanslaget till flottans öfningar; och

nr 251, med öfverlämnande af ny riksstat; samt
från Riksdagens kansli:

nr 207, angående anordnande af stormvarningssignaler vid Sveriges ostkust;

nr 208, angående åvägabringande af utredning rörande de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden; och

nr 239, angående särskild stämpling af importerade ägg.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till Riksdagens skrivelser

dels till Konungen:

nr 245, med reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 247, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 5 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension; och

nr 252, angående upprättadt nytt reglemente för riksgäldskontoret; dels till fullmäktige i riksbanken:

nr 246, med öfverlämnande af reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning.

§ 5.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 40, angående kreditivsummorna;

nr 41, angående åtskilliga på grund af § 89 regeringsformen väckta frågor;

nr 42, angående ändrad lydelse af § 45 riksdagsordningen;

nr 43, angående anslag till utgifvande på svenska språket af en samling gällande grundlagar, vallagar och parlamentariska arbetsordningar i främmande länder;

- nr 44, angående åtgärder för undanröjande af en på äktenskaps-frekvensen menligt inverkan oegentlighet i skattelagstiftningen;
- nr 45, angående ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnplikts-lagen den 14 juni 1901;
- nr 46, angående skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteck-ningar;
- nr 47, angående lag om inskränkning i inmutningsrätten;
- nr 48, angående ändrad lydelse af 6, 23 och 24 §§ i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura;
- nr 49, angående förändrad lydelse af 16 § i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897;
- nr 50, angående proportionellt valsätt vid val af vissa hos stads-fullmäktige och landsting förekommande utskott och nämnder;
- nr 51, angående vissa ändringar i 8 och 50 §§ af förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;
- nr 52, angående anstånd i vissa fall med erläggande af stämpel-avgift för arffallen egendom;
- nr 53, angående rätt att hos statskontoret erhålla upplysning i fråga om skyldighet att utgöra stämpelavgift;
- nr 54, angående en handels- och sjöfartstraktat m. m. mellan Sverige och Tyska riket;
- nr 55, angående öfverförande af visst belopp till den i 19 § af lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmålda fond;
- nr 56, rörande ändringar i gällande förordning angående försälj-ning af brännvin;
- nr 57, angående anslag till arbetsdomstol;
- nr 58, angående ändringar i den proportionella valmetoden;
- nr 59, angående ökning af fonden för befrämjande af handverk och därmed jämförlig mindre industri samt angående anvisande af anslag för täckande af förvaltningskostnader för nämnda lånefond år 1912;
- nr 60, angående dels särskild afgift för brännvin, som tillverkas vid bränneri under tid, då vissa utländska råämnena där användas, dels ock särskild skatt å dylika ämnen, använda vid tillverkning af stärkelse;
- nr 61, angående förordning med tulltaxa för inkommande varor;
- nr 62, angående särskild godtgörelse åt ordförande i kommunal-nämnd;
- nr 63, angående ändrad lydelse af § 3 mom. 13 tryckfrihets-förordningen;
- nr 64, angående ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnplikts-lagen den 14 juni 1901;
- nr 65, angående val af fullmäktige i riksbanken och riksgälds-kontoret äfvensom suppleanter för dessa;
- nr 66, angående förslag till lag om kollektivafstal mellan arbets-gifvare och arbetare m. m.;
- nr 67, angående anslag till bestridande af kostnaden för den genom statens försorg anordnade medlingen i arbetstvister;

nr 68, angående trygghandet af valhemligheten vid de kommunala valen;

nr 69, i fråga om utlysande af landstingsmannavalen och ordningen vid dessa val;

nr 70, angående förslag till ändrad lydelse af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen;

nr 71, angående ändrad lydelse af 20 § förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.;

nr 72, rörande förslag till förordning angående införsel, tillverkning och försäljning af sackarin m. m.;

nr 73, angående ändrad lydelse af § 9 mom. 3 A) i tulltaxeunderrättelserna samt § 13 mom. 3 A) i förordningen med tulltaxa för inkommande varor;

nr 74, angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af vin och öl samt angående försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka äfvensom förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maldrycker;

nr 75, angående ändring i förordningen angående stämpelafgiften den 18 september 1908;

nr 76, angående reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 77, angående bankvinsten;

nr 78, angående omorganisation af tekniska högskolan m. m. äfvensom löneroglering för lektorer med flera befattningshafvare vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m.:

nr 79, angående ordnande af undervisningen i arkitektur vid konsthögskolan m. m.;

nr 80, angående ändrad lydelse af 18 kap. 13 § strafflagen;

nr 81, angående förslag till förordning rörande biografföreställningar;

nr 82, angående anslag till kapitalökning för odlingslånefonden;

nr 83, angående anslag till ökning af egnahemslånefonden;

nr 84, angående anslag till kapitalökning af fonden för fiskerinäringens befrämjande;

nr 85, angående anslag till ökning af norrländska nyodlingsfonden;

nr 86, angående anslag till kapitalökning af jordförmedlingsfonden;

nr 87, angående anslag till ökning af fonden för befrämjande af handverk och därmed jämförlig mindre industri;

nr 88, angående anslag till bildande af en lånefond för tjänstemannasamhället vid Mörby;

nr 89, angående anvisande af medel till järnvägslånefonden;

nr 90, angående bildande af en lånefond för att underlätta åstadkommande af bibanor inom vissa län;

nr 91, angående anslag för fortsatt utveckling af statens telefonväsende;

nr 92, angående anvisande af medel till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar;

nr 93, angående anvisande af medel till fortsättande af arbetet med utläggande af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m.;

nr 94, angående anslag till fullbordande af statsbanan Bastuträsk till Kallholmsfjärden;

nr 95, angående anslag till fullbordande af statsbanan från Östersund till Ströms vattudal;

nr 96, angående anslag till fortsättning af statsbanan Järna—Norrköping;

nr 97, angående anslag till anläggning af en statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven;

nr 98, angående anslag till anläggning af en statsbana från Veittjärvi till Matarengi;

nr 99, angående anslag till kompletteringsarbeten å järnvägslinjen Kiruna—Svartön;

nr 100, angående anvisande af medel för utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås;

nr 101, angående tilläggsanslag för redan utförda anläggningar vid Trelleborgs ångfärjestation;

nr 102, angående anslag för inköp af mark i och för ordnande af Stockholms bangårdsförhållanden;

nr 103, angående anvisande för år 1912 af medel för anläggning af en ny farled mellan Vänersborg och Göteborg;

nr 104, angående anvisande af medel för anläggning af ledningar afsedda att distribuera elektrisk energi från statens kraftverk vid Trollhättan;

nr 105, angående anvisande för år 1912 af medel för uppförande af en elektrisk kraftstation vid Porjusfallen;

nr 106, angående anslag för anläggande af ett statens kraftverk vid Älfkarleby;

nr 109, angående statsregleringen;

nr 110, angående utgiftsstat för postsparbanken m. m.;

nr 111, angående dispositionen af besparingarna å hufvudtitlarna;

nr 112, angående utbetalning af anslag till riksdags- och revisionskostnader; samt

nr 113, i anledning af Kungl. Maj:ts propositioner nr 70 med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom äfvensom om ändringar i och tillägg till 4 kap. samma lag m. m. samt nr 68 med förslag om ändring i och tillägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, dels ock en i anledning af sistnämnda proposition väckt motion.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,29 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 1 juni.

Kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 26 nästlidna maj förda protokollen.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få hemställa, det kammaren måtte besluta att uppdraga åt de ledamöter af kammaren, som representera Stockholms stad, att jämte de öfriga kammarens ledamöter, som kunna vara i hufvudstaden närvarande, verkställa justering af de kammarens protokoll, som nu vid riksdagens slut befinnas vara ojusterade.

Denna hemställan bifölls af kammaren.

§ 3.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 39, i afseende å statsregleringen och rörande de med statsverket gemenskap ägande ämnen;

nr 107, angående undantag från gällande bestämmelser om tiden för skjutsentreprenader;

nr 108, angående förordning om ändrad lydelse af 46 § i förordningen rörande hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894;

nr 114, angående förslag till lag om ändrad lydelse af 5 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstnehafvares rätt till pension;

nr 115, angående förslag till lag om bankrörelse och till lag om ändrad lydelse af 10 § i lagen den 5 juni 1909 angående emissionsbanker;

nr 116, angående förslag till lag om järnvägsaktiebolag och till lag om vissa aktiebolag, som drifva lånerörelse;

nr 117, angående förslag till stadga om skjutsväsendet; och

nr 118, angående förslag till lag om ideella föreningar, lag om ekonomiska föreningar samt lag om ändrad lydelse af § 8 i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

§ 4.

Kammarens ledamöter, hvilka af Kungl. Maj:t blifvit kallade att denna dag efter bevestigad gudstjänst infinna sig å rikssalen, där Riksdagen komme att afslutas, afgingo nu till slottskapellet för åhörande

af riksdagspredikan. Efter guds tjänstens slut begåfvo sig kammarens ledamöter till rikssalen, där jämväl Första kammarens ledamöter infunno sig.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet grefve Hamilton uppläste där Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern Lindman att å Kungl. Maj:ts vägnar avsluta Riksdagen.

Sedan härefter kamrarnas undersåtliga vördnad och välönskningar blifvit af herrar talmän framförda samt herr statsrådet och chefen för civildepartementet uppläst Riksdagens beslut, förklarade hans excellens herr statsministern riksdagen vara avslutad.

§ 5.

Efter det herr talmannen och kammarens ledamöter återkommit till kammarens samlingsrum, tog herr talmannen afsked af kammarens ledamöter med följande ord: Mina herrar! Efter ett långvarigt och mödosamt riksdagsarbete, ett arbete som vi hoppas må visa sig hafva varit till gagn för vårt kära fädernesland, äro Riksdagens förhandlingar nu avslutade, och afskedet återstår. Detta får en djupare innebörd, då det är treårsperiodens sista lagtima riksdag, som avslutas, och de allmänna valen stå för dörren. Dessa skola, som bekant, äga rum enligt nya grunder, hvilka icke lära förfela att inverka på kammarens sammansättning — och kanske på hela vårt parlamentariska lif. När vi nu skiljas från hvarandra, inlägga vi därför också i afskedshälsningen de uppriktigaste välgängsönskningar för detta nya och för dem, som efter oss skola fortsätta arbetet här.

Om, såsom det vill synas, den politiska utvecklingen kommer att i än skärptare grad gå fram under kamp mellan partierna, blir det angeläget, att tanken på det gemensamma målet, landets och folkets styrka och välfärd står så mycket klarare fram, då det förhandlas i denna sal. Mätte alltid så ske!

En annan mera underordnad men mähända också mera fåvitsk önskan är, att de politiska meningsstriderna ej må alltför mycket grumla de personliga förbindelserna och den inbördes uppskattningen. På den plats, där jag nu länge suttit, har jag haft att glädja mig åt förmånen af de angenämaste förbindelser med kammarens ledamöter ur skilda läger, och i afskedets stund är det mig en kär plikt att med djupaste tacksamhet erkänna detta. Den vänskap och det förtroende, som visats mig, skall jag aldrig förgäta. Jag tackar innerligt för alla värmande minnen, som skänkts mig af samtliga kamrater i kammaren; och när jag nu bjuder Er farväl, ber jag att få tillönska Eder alla hjärtligt en välbehöflig, stärkande hvila samt lycka och framgång i Edra enskilda värf. Gud vare med Eder! Hans mäktiga hand skydde vår kung och vårt land!

Härpå svarade herr Andersson i Helgesta: Herr talman! Då vi nu efter slutadt riksdagsarbete säga hvarandra farväl, ha vi att blicka tillbaka på en lång, avslutad period af svenska Riksdagens historia. De män, som samlas här år 1912, komma att hafva sina mandat grundade på en helt annan bas, än vi det haft. Det tillkom-

mer icke mig att här döma om, huruvida eller i hvad mån den nya representationsformen skall bidra till vårt lands utveckling och förkofran. Därom, liksom om resultatet af vårt nu avslutade riksdagsarbete, kommer historien en gång att fälla sin dom. Mig tillkommer det i dag att å Andra kammarens vägnar till Eder, herr talman, framföra allas vårt vördnadsfulla och varma tack för Eder osparda möda och Edert aldrig sviktande nit i utöfningen af Edert ansträngande arbete inom Riksdagen. Andra kammaren önskar, att det måtte förunnas Eder, herr talman, att med Eder särskilda begåfning ännu länge få verka för och gagna vårt älskade fosterland. — Hjärtligt tack!

Herr talmannen och kammarens ledamöter utbytte härefter afskedshälsningar och åtskildes.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 8 Juni.

Kl. 11 f. m.

Sedan Andra kammaren genom beslut den 1 innevarande juni åt representanterna för Stockholms stad samt dem af kammarens öfriga ledamöter, som efter riksdagens avslutande befunne sig kvar i hufvudstaden, uppdragit att justera de kammarens protokoll, hvilka vid riksdagens avslutande återstodo ojusterade, hade tillkännagifvande att nämnda justering komme att denna dag kl. 11 f. m. försiggå i kammarens läsrum blifvit vederbörligen utfärdadt, och tillstädeskommo nu på utsatt tid följande kammarens ledamöter:

Herr Wallis,
,, Berg i Stockholm,
,, Byström,
,, Branting,
,, Lindhagen,
,, Palme,

Herr Tengdahl,
,, Kobb,
,, Winberg,
,, Wallin,
,, Broomé i Högbo och
,, Widén.

De protokoll, som hållits vid kammarens sammanträden den 27, den 29, den 30 och den 31 nästlidna maj samt den 1 innevarande juni, upplästes och blefvo af kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Per Cronvall.